

Professor i statsvetenskap, Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle, REMESO, Linköpings Universitet

STEFAN JONSSON

Professor i etnicitet, Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle, REMESO, Linköpings Universitet

EUROPAS PLANTAGE?

Afrikas plats i EU:s historia

Att flera av den Europeiska unionens medlemsstater alltjämt har nära band med sina forna kolonier, inte minst i Afrika, är ett känt faktum. Att EU självt, som en organisation i sin egen rätt, också har väldigt nära band och relationer med afrikanska stater och den Afrikanska unionen, inte minst i frågor om utveckling och bistånd, är också det ett känt faktum. Men medan de förra banden självklart förstås historiskt genom kunskapen om den koloniala historien, missförstås de senare banden, det vill säga EU:s, alltjämt som i stort sett frikopplade från den koloniala historien. Banden mellan Afrika och EU sägs istället härröra från avkoloniseringens eller de post-koloniala relationernas tidevarv. Vid toppmötet i Lissabon 2007 mellan EU och Afrika betonades detta när mötet berömde sig för att ha erbjudit "en unik möjlighet att gemensamt ta itu med gemensamma samtida utmaningar för våra kontinenter, i år [2007] när vi firar femtioårsdagen av den europeiska integrationen och femtioårsdagen av den afrikanska självständighetens början" (Lisbon Declaration). Sådana uttalanden är naturligtvis inget att förundras över i sig. Däremot blir det väldigt intressant när vi ser att forskningen, med ett fåtal undantag, i stort sett försummat att utreda de historiska banden mellan den europeiska integrationen och kolonialismen (Hansen & Jonsson, *Eurafrica*; Hansen & Jonsson, "Another

Colonialism”). I den här artikeln visar vi varför EU:s ursprung måste återinskrivas i den koloniala historien. Vi säger återinskrivas för att understryka att, vilket blir tydligt nedan, den europeiska integrationens aktörer, från första början, själva såg integrationsprojektet som tätt sammanflätat med den koloniala världsordningen.¹

MELLANKRIGSTIDENS STORA PLANER

Den europeiska unionen (EU) brukar härleda sin historia tillbaka till Schumandeklarationen från 1950 och grundandet av den Europeiska kol- och stålunionen. Den föregicks i sin tur av liknande planer från 1920-talets början för att lösa den långa tysk-franska konflikten om gränsregionen och dess rika resurser av kol och järn och som hade lett båda staterna in i en återvändsgränd. Det hävdades att bådas överlevnad på sikt hängde på deras förmåga att samarbeta.

På 1920-talet växte den Paneuropeiska rörelsen fram som den mest tongivande företrädaren för detta budskap om europeiskt samarbete. Dess grundare, Richard Coudenhove-Kalergi, menade att för att förhindra framtida inter-europeiska krig samt hävda kontinentens globala maktställning, som nu var utmanad av de båda framväxande stormakterna i Öst och Väst, måste de europeiska staterna förena sig i en Paneuropeisk union, anförd av Frankrike och Tyskland. ”Ur den skrämmande kris som Tyskland och Frankrike i dag är fångna, kommer de antingen att träda ut som förenade européer – eller också kommer de, med tänderna i varandras strupar, att förblöda av de sår de tillfogat varandra”, förklarade Coudenhove-Kalergi 1923 (*Paneuropa* 107-122).

Men för att Europa skulle kunna hävda sin auktoritet i världen på samma nivå som USA och Sovjetunionen måste också Afrika, som ansågs vara en naturlig och nödvändig del av Europas ekonomiska maktsfär, knytas fastare till Europa, hävdade Coudenhove-Kalergi. Och en adekvat och effektiv exploatering av den afrikanska kontinenten förutsatte i sin tur att

1 Denna artikel bygger i huvudsak på ett nyligen utgivet arbete (se Hansen & Jonsson, *Eurafrica*).

den förvaltades av förenade europeiska krafter. Dessa tankar vann särskilt starkt gehör i Tyskland som den vägen skulle kunna återfå tillgång till kolonialområdena som de hade förlorat i det första världskriget.

I den paneuropeiska strategin betecknades Afrika som "Europas plantage", en reservoar av jordbruksprodukter, mineraltillgångar och vattenkraft. Dessutom marknadsfördes Afrika som lösningen på Europas demografiska problem. Man var allmänt överens om att Europa var överbefolkat, en obalans som skulle kunna lösas genom utvandring och omflyttning av överbefolkningen till "tomma" territorier söder om Medelhavet. Coudenhove-Kalergi talade förvisso för flertalet i Europas politiska och intellektuella elit när han 1929 föreslog en plan för paneuropeisk kolonialförvaltning av Afrika och berättade vad kontinenten erbjöd: "Afrika skulle kunna förse Europa med råvaror till dess industri, näring åt dess invånare, mark till dess överbefolkning, arbete åt dess arbetslösa och marknader för dess produkter" (Coudenhove-Kalergi, "Afrika", 3). Några månader senare publicerade *Paneuropa* en essä av Alfred Zintgraf som undersökte möjligheterna till vit bosättning i Afrika och argumenterade för en första utvandring av 650 000 europeiska kolonisatörer med goda kunskaper inom jord- och skogsbruk till lämpliga områden (Zintgraf 24-36).

Coudenhove-Kalergis argument för att assimilera Afrika löpte därmed samman med hans argument för Europas enande. Den gemensamma exploateringen av Afrika var så otvivelaktigt attraktiv och fördelaktig att den i sig var ett skäl för de europeiska staterna att göra gemensam sak. Det framträdde en geopolitisk kalkyl byggd på två symbiotiska fördelar: det nya geopolitiska området för ett enat Europa skulle vara hållbart och blomstrande tack vare dess införlivande av Afrika och på motsvarande sätt skulle banden mellan de en gång antagonistiska europeiska staterna konsolideras med det gemensamma målet att utveckla Afrika. Enandet av Europa och en enad europeisk insats för att kolonisera Afrika var två processer som förutsatte varandra. Afrika skulle endast kunna utvecklas genom Europa, och Europa skulle endast kunna utveckla sin fulla potential genom Afrika. Som Coudenhove-Kalergi förklarade: "Det afrikanska problemet för oss alltså tillbaka till Europa. Afrika kan inte göras tillgängligt om inte Europa förenas." (Coudenhove-Kalergi, "Afrika", 18) Kort sagt skulle Europas enande börja i Afrika.

I motsats till en vanlig uppfattning om rötterna till dagens EU – där Coudenhove-Kalergi ibland ses som en fadersfigur för grundarna – var Paneuropa inte ett projekt som begränsades till enbart Europa, utan det inkluderade Afrika med undantag för dess brittiska besittningar, låt vara att det fanns konkurrerande planer som även inkluderade den regionen. I Coudenhove-Kalergis tidskrift *Paneuropa* diskuterades den afrikanska möjligheten upprepade gånger. Data om Afrikas befolkning och resurser ingick i de statistiska översikter som publicerades i varje nummer. Den gemensamma europeiska koloniseringen av Afrika framgår även av artikel 13 i förslaget till paneuropeisk pakt från 1930 som en av organisationens bestämmande prioriteringar: "Alla europeiska medborgare ska ha samma ekonomiska rättigheter i de tropiska kolonierna i Afrika." (Coudenhove-Kalergi, "Entwürf", 152.)

Styrkan i den paneuropeiska rörelsen berodde på att dess idéer stod i samklang med dominerande ideologiska och politiska strömningar i mellankrigs-Europa, vilket också låg bakom många relaterade förslag till europeisk integration och förnyelse genom ett gemensamt kolonialt projekt. Den allmänna idén om en internationalisering och överstatlig utveckling av kolonialismen i Afrika var i själva verket en av mellankrigstidens minst kontroversiella och mest populära utrikespolitiska idéer. Förslag till praktiskt genomförande utvecklades av ett brett spektrum av europeiska författare, akademiker, samhällsplanerare, politiker och institutioner (till exempel fransmännen Albert Sarraut, Eugène Guernier och Georges Valois, belgaren Jules Destrée, tyskarna Herman Sörgel och Hjalmar Schacht, liksom italienaren Paolo d'Agostini Orsini di Camerota).² Samtliga talade om Eurafrika som Europas framtid. Allesammans betraktade också Eurafrika som ett projekt för såväl interkontinental som intrakontinental integration, där samarbetet mellan de europeiska staterna skulle utvecklas just genom att smälta samman Europa och Afrika till en enda sammanhängande geopolitisk enhet, till förmodad nytta för båda. Därmed också sagt att Eurafrikaprojektet lanserades som en ny och högre form av kolonialism.

2 En fullständig inventering av dessa skrifter återstår ännu att göra. De viktigaste bidragen hittills är Ageron, Deschamps samt bidragen i Bitsch & Bossuat.

Alla anhängare var överens om att detta skulle vara en kolonialism som inte styrdes av nationalistisk girighet, utan av den europeiska civilisationens sanna ideal. Eugène Guernier, en av Eurafrikas främsta förespråkare i Frankrike, hävdade i sin bok från 1933, *L'Afrique: Champ d'expansion de l'Europe*, att "dagens kolonisering är syntesen av en moralisk och ytterst civiliserande strävan: en gradvis höjning av de icke-utvecklade rasernas levnadsstandard och den inte mindre mänskliga strävan att kontinuerligt upprätthålla eller rentav förbättra livsvillkoren i ett hårt arbetande Europa" (Guernier vii).

Under mellankrigstiden förblev Eurafrika dock främst en geopolitisk kategori och ett geopolitiskt reformprogram med osäker politisk förankring. Som idé var emellertid Eurafrika ett stående inslag i tidens geopolitiska diskussion. I några fall blev denna idé också politiskt operativ. Så försökte till exempel Frankrikes regering under Albert Sarraut att vinna stöd för tanken på en gemensam europeisk förvaltning av Afrikas kolonier, i syfte att utveckla deras naturresurser mer rationellt (Sarraut; Montarsolo, "Albert Sarraut"); och under ett par-tre år kring 1930 utgjorde detta officiell fransk utrikespolitik. Likaledes togs de eurafrikanska planerna upp av Internationella arbetsorganisationen ILO och Nationernas förbund (Hansen & Jonsson, *Eurafrika*, 53-57). Därtill pläderade också samtliga tyska regeringar fram till 1932 för en reformering av Nationernas förbunds mandatsystem, så att Tyskland (som förlorat sina koloniala territorier i och med fredsfördraget 1919) skulle återfå inflytande i Afrika genom att kolonialförvaltningen gradvis fördes upp på internationell nivå. Grovt taget förekom i mellankrigstidens diskussion tre konkreta politiska förslag på hur Eurafrika skulle kunna förverkligas. Från tyskt håll tänkte man sig ett Eurafrika kunde komma till stånd genom ett rent återlämnande till Tyskland av de territorier som ställts under Nationernas förbunds förmyndarskap. Detta var förstås det alternativ Tyskland föredrog. Ett annat alternativ var att etablera en överstatlig nationell eller alleuropeisk kolonial myndighet, till vilken Nationernas förbund kunde överföra mandateterritorierna och slutligen även de afrikanska kolonierna, vilket var regeringen Sarrauts och Paneuropeiska organisationens program. Det fanns också ett tredje alternativ som innebar att mandat och koloniala territorier genom framförhandlade koncessioner skulle överföras till sameuropeiska bolag (med

starka tyska komponenter), vilket 1926 föreslogs av Hjalmar Schacht, ordförande i den tyska riksbanken och en outtröttlig förespråkare för tysk kolonialism i Europas finansiella och politiska kretsar, senare också Hitlers finansminister (Metzger 60-61). Alla tre alternativen återopade sig på idén om Eurafrika, som blev en allt mer tongivande geopolitisk vision och ideologi i slutet av 1920-talet och början av 1930-talet. Eurafrika fångade den politiska fantasin på hela kontinenten därför att den tycktes erbjuda en lösning på den europeiska krisen, Västerlandets nedgång och den vita rasens vacklande överhöghet (Hansen & Jonsson, *Eurafrika*, 17-70). På grund av oenigheten mellan de europeiska staterna – de fascistiska regimerna i Italien och Tyskland hade en egen agenda för Afrika – var det emellertid omöjligt att förverkliga något av alla de förslag som fördes fram.

EURAFRIKA, EUROPAS IMPERIELLA PLAN

De olika planerna för Europas gemensamma exploatering av Afrika och upprättandet av en eurafrikansk maktsfär i världspolitiken – framförd av den paneuropeiska rörelsen och andra – skulle alltså aldrig omsättas in någon konkret mening under mellankrigstiden. Istället förstärktes de inter-europeiska maktkamperna och ett nytt världskrig bröt ut. Men tankarna på ett "Eurafrika" skulle få nytt liv efter det andra världskriget. Omedelbart efter kriget lanserade den brittiska labouregeringens utrikesminister Ernest Bevin sitt förslag att upprätta en "Tredje världsmakt" som genom införlivandet av kolonierna i Afrika och deras omfattande naturtillgångar i den västeuropeiska maktsfären skulle kunna motstå en världsordning dominerad av USA och Sovjetunionen (Deighton, Kent). Bevin menade att genom nära kolonialt samarbetet mellan Storbritannien och Frankrike skulle "USA bli beroende av oss och vårt stöd (...) för USA saknar väsentliga materialtillgångar medan vi har dem alla i Afrika" (citerad i Deighton 845).

Denna föreställning om ett "Eurafrika" och hur den skulle förverkligas och institutionaliseras kom att präglade diskussionen om den europeiska integrationen under efterkrigstiden. Historikerna – både de som sysslar med EU:s historia och de som sysslar med kolonialismens historia – har i regel förbisett att den koloniala frågan och Afrika stod högt på dagordningen i praktiskt taget alla organisationer och institutioner som efter

andra världskriget strävade mot europeisk integration. Som historikern Yves Montarsolo uttrycker det, "varje gång en ny 'europeisk' institution såg dagens ljus, stod alltid Afrika i centrum för alla ärenden" (Montarsolo, *L'Eurafrrique*, 91). Dessa nya organisationer och institutioner var bland annat Europarörelsen (officiellt grundad 1948), Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC/OECD, 1948), Nato, 1949 (som på den tiden betraktades som en organisation för europeisk integration), Europarådet (1949), Europeiska kol- och stålgemenskapen (EKSG, 1951), den misslyckade Europeiska försvarsgemenskapen och tillhörande Europeiska politiska gemenskapen (EDC-fördraget undertecknades 1952) och slutligen den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC, 1957).

Inom ramen för det tidiga europeiska ekonomiska samarbetet i OEEC (sedermera OECD) som formaliserades 1948 fattade man omedelbart beslut att tillsätta en Arbetsgrupp för de utomeuropeiska områdena (Overseas Territories Working Group) för att främja europeiskt samarbete i kolonialfrågorna, särskilt i Afrika. I planerna finns inte tillstymmelse till antydning om att kolonialismen i Afrika skulle kunna upphöra inom överskådlig framtid. De eurafrikanska planerna var därför "långsiktiga", formulerade i en tid då Afrika – som OEEC uttryckte det – präglades av "politisk stabilitet" (OEEC 72).

Det var sedermera Europarådet (grundat 1949) som skulle vidareutveckla Eurafrikaplanerna. Europarådet växte fram ur efterkrigstidens Europarörelse inom vilken många önskade utveckla kolonierna i Afrika till gagn för det krigshärjade Västeuropa och för dess strävan att stiga fram som en "Tredje kraft" i världspolitiken. "Om vi vill återuppbygga Europa", sa Hendrik Brugmans från Europafederalisternas förbund (European Union of Federalists), "är vi i akut behov av 'livsrum' – om ni tillåter uttrycket – i större skala än de gamla så kallade självständiga nationernas" (citerad i Hick, "European Union of Federalists", 16).

Den 9 maj 1950, nästan exakt ett år efter Europarådets tillkomst, presenterade Frankrikes utrikesminister Robert Schuman det som skulle bli känt som Schumandeklarationen eller Schumanplanen, som var upphovet till den Europeiska kol- och stålunionen. Unionen instiftades genom Parisfördraget följande år och omfattade Frankrike, Västtyskland, Italien och Beneluxländerna. Schumandeklarationen beskrev Europas relation till Afrika

så här: "Med ökade resurser kommer Europa att kunna fortsätta förverkliga en av sina grundläggande uppgifter, nämligen att utveckla den afrikanska världsdelen." (European Union, "Déclaration") Detta skulle ske genom Jean Monnets så kallade "Monnetplan för Afrika" ("Plan Monnet pour l'Afrique"), som aldrig förverkligades men rymde förslag på såväl en Europeisk Kolonialförvaltning som en Investeringsfond för Afrika ("Note" 252-255).

Europarådet däremot lyckades omgående lansera Eurafrika som ett av rådets prioriterade områden. Att Europarådets rådsförsamling 1952 enhälligt kunde anta den så kallade Strasbourgplanen för de afrikanska koloniernas fortsatta utveckling under europeisk överhöghet visar med vilken styrka och övertygelse den eurafrikanska tanken framhölls som lösning på Västeuropas då största problem: den kroniska och förlamande dollarbristen som Marshallplanen (då avslutad) inte lyckats råda bot på.

Svaret fanns istället i Afrika. Som den tidigare franska premiärministern och dåvarande ordföranden i Europarådets ekonomiska kommitté, Paul Reynaud, uttryckte det i Europarådet 1952: "För att Europa ska bli livskraftigt måste vi också tillsammans utvinna den afrikanska världsdelens rikedomar och där försöka hitta de råvaror som vi nu köper från dollarområdet, utan att kunna betala." (Council of Europe 135) Danmarks representant Hermond Lannung konstaterade att Europa hade förlorat "slaget om Asien" och att dess nationer nu måste gå samman för att inte också förlora "slaget om Afrika". Lannung fortsatte: "Här har vi framför oss en stor konkret och praktisk uppgift som kräver största möjliga samarbete av oss alla." (Council of Europe 154).

För att de eurafrikanska projektet skulle bli livskraftigt hävdade Europarådet att bidrag från västtyskt men också skandinavisk kapital och industri var avgörande: "Om europeiska länder utan kolonialt ansvar bidrar till utvecklingen i de utomeuropeiska områdena kan marknaderna där också öppnas för dem." (Council of Europe 64) I och med att Västeuropa nu hade begränsad tillgång till marknaderna i öst – vilka införlivats i Sovjetunionens maktsfär – skulle Eurafrika kunna attrahera särskilt Västtyskland som skulle kunna se Afrika som en ny marknad för sina "traktorer, lyftkranar, broar, vägskrapor, maskinverktyg, etc." (Council of Europe 54)

Strasbourgplanen 1952 vittnar tydligt om Eurafrikatankens vitalitet på 1950-talet. "När man i dag läser om artiklarna och talen av de viktigaste politiska ledarna i Frankrike", skriver en av den franska kolonialismens

ledande historiker René Girault, "slås man av vilken genomslagskraft och intensitet det eurafricanska temat hade." (Girault 549) Detta skulle framstå än tydligare i förhandlingarna om Romfördraget (1955-1957) som kulminerade i grundandet av den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEG), alltså dagens EU. Här kom Eurafrika att utgöra knäckfrågan som slutförhandlingarna hängde på (Hansen & Jonsson, *Eurafrica* 147-238; Guillen; Laurent; Lynch). Man kan lugnt påstå att det inte skulle ha funnit något EEG/EU, åtminstone inte vid den här tidpunkten, om det inte hade varit för den nederländska regeringens beslut att acceptera ett franskt ultimatum om de (främst) afrikanska koloniernas införlivande eller association med EEG, vilket i allt väsentligt stöddes av Belgien, Italien och Västtyskland (Migani 54; Palayret 185-229). Det innebar att man i EEG skulle ta med inte bara de franska departementen, eller länen, i Algeriet samt Frankrikes utomeuropeiska besittningar Guyana, Martinique, Guadeloupe och Réunion, utan även ansluta alla medlemsstaters koloniala besittningar: franska Väst- och Ekvatorialafrika, belgiska Kongo och Ruanda-Urundi, italienska Somaliland och nederländska Nya Guinea.

I Romfördraget anges syftet med att ansluta Europas kolonier vara att "främja deras ekonomiska, sociala och kulturella utveckling och etablera nära ekonomiska band mellan dem och Gemenskapen som helhet" (Treaty establishing the European Economic Community 1957: Art. 131-6; 227; Annex IV). Som en del av detta inrättades en – alltjämt existerande – europeisk utvecklingsfond med ekonomiska bidrag från samtliga medlemsländer – och mest från de största länderna Västtyskland och Frankrike – men som de franska kolonierna naturligtvis gynnades mest av. Detta var från Paris perspektiv en nödvändig förutsättning för att landet skulle kunna behålla sitt imperium i Afrika, sin Union française (Franska unionen), som 1960 döptes om till Franska gemenskapen (se Bossuat 320-355; Guillen; Kent; Lynch; Migani 49-62; Muller). Det ska också nämnas att anslutningen av kolonierna till EEC, bortsett från ett fåtal afrikanska anhängare av idén, skedde utan någon rådgivning med eller inflytande från representanter för de koloniserade folken (Heywood 210; Lynch 204; Hansen & Jonsson, "Bringing Africa").

Västtysklands förbundskansler Konrad Adenauer var en stark anhängare av både den europeiska integrationen och av Eurafrika och plä-

derade för detta inför sin regering den 2 februari 1957 i syfte att övertyga samtliga om det fördelaktiga i att följa Frankrikes krav på att införliva kolonierna i EEG (Schwartz 237-238). En faktor som bidrog till hans entusiasm var upptäckten 1956 av omfattande olje- och gasfyndigheter i algeriska Sahara. Den för Västeuropa så förnedrande Suezkrisen 1956 hade också stärkt Adenauers övertygelse. Allteftersom händelseutvecklingen utmanade Europas möjligheter till inflytande i världen hade det blivit desto viktigare för Europa att definiera sina gemensamma geopolitiska intressen och sitt oberoende (Kyle). Adenauer var övertygad om att Europa behövde stärkas med ett solitt fransk-tyskt partnerskap och ökat oberoende från USA. Det stämde bra med Frankrikes beslut att villkora bildandet av EEG med Eurafrika.

Suezkrisens ytterst förödmjukande upplösning – när USA och Sovjetunionen manifesterade sina supermaktsmuskler och tvingade Storbritannien och Frankrike att dra sig tillbaka från Egypten – stärkte både Frankrikes och Västtyskland beslutsamhet (Marjolin 297). Detta nedslående slut på Suezinvasionen sammanföll med ett fransk-tyskt toppmöte i Paris för att lösa några kvarstående hinder i förhandlingarna om EEG. Efter att den franske premiärministern Guy Mollet misslyckats med att övertala Storbritanniens dito, Anthony Eden, att stå emot USA:s krav om eldupphör, tröstade Adenauer honom med orden:

Frankrike och England kommer aldrig att kunna bli stormakter i nivå med USA och Sovjetunionen. Inte Tyskland heller. Det enda sättet för oss att spela en avgörande roll i världen är att skapa ett enat Europa. England är inte redo för detta ännu men Suezaffären kommer att ändra den saken. Vi har ingen tid att förlora: Europa kommer att bli din revansch. (Pineau 191; Bossuat 335)

I januari 1957, två månader innan Romfördraget undertecknades, skrev brittiska tidningen *The Economist* att efter Suezäventyret hade den europeiska integrationen fått en ännu tydligare profilering mot att utforma Europa som en "tredje kraft" i världsordningen ("M. Mollet Pleads for Europe"). På sitt möte i Stresa, Italien, i september 1956, slöt Liberala Internationalen upp kring parollen om ett "Enat Europa" som det enda starka motgiftet mot figurer som Egyptens president Nasser. "De arab-asiatiska nationalisternas ansträngningar att kasta ut européerna" skrev *New York Times*, "ses av

mång liberaler som det senaste och mest tvingande skälet för att driva på den västeuropeiska integrationen" (Hoffman).

Eurafrika ska inte bara ses som ett enkelt bihang till kalla kriget och ansträngningarna att hålla tillbaka kommunismens spridning i Afrika, låt vara att detta givetvis också hade en stor betydelse. Snarare bör Eurafrika även förstås som en strategi i egen rätt, avsedd att stärka kolonialväldet och riktad mot olika antikoloniala och antivästliga rörelser, såsom Bandung-rörelsen, Pan-afrikanismen samt Pan-arabismen, som samtidigt växte sig starka på södra halvklotet och som inte kunde avfärdas och bekämpas enbart som Moskva-marionetter. De politiska aktörer, intellektuella och institutioner som drev fram den europeiska integrationen uppfattade den som en viktig del av Nord-Syd-kampen, och i så måtto även som ett svar på en påstådd fördjupning av en konflikt mellan kristna och muslimska civilisationer, mellan universella värderingar och jihad och mellan den vita europeiska rasen på ena sidan och "horderna" av bruna, svarta och gula raser på den andra (Connelly).

MODERNT PARTNERSKAP TILL ÖMSESIDIG NYTTA?

Eurafrika innebar en fortsättning av imperialismen med andra medel, där de europeiska staternas maktutövning justerades så att den passade efterkrigstidens nya globala förhållanden. För det ska också framhållas att den europeiska integrationens hållning till Afrika ofta präglades av starka reformistiska och progressiva strömningar, framför allt från mitten av 1950-talet och framöver. Nyckelorden var ekonomisk utveckling och ett ömsesidigt beroende mellan Afrika och Europa, snarare än utplundring och kolonialism. Det avspeglade en växande vilja i Västeuropa att inte bli stämplade som reaktionära kolonialister utan som pionjärer för afrikansk utveckling och modernisering.

I 1950-talets sammansatta, motsägelsefulla och osäkra läge var detta en strategi som svarade på de icke-vita folkens uppdykande på den världspolitiska scenen, på den förändrade stämningen i FN, på andan i den afroasiatiska Bandungkonferensen (1955) och den alliansfria rörelsen. I det sammanhanget ska EEGs eurafrikanska system förstås som ett försök att framställa en nykolonial ordning i termer av ett generöst erbjudande till

de afrikanska kolonierna om ett modernt partnerskap till ömsesidig nytta.

Eurafrikas attraktionskraft hängde ihop med dess dubbla innebörd och tvetydiga lockelse. Å ena sidan stod Eurafrika för ett fortsatt europeiskt herravälde. Å andra sidan omformulerades herraväldet som "ömsesidigt beroende" (interdépendance/interdependence). I detta sammanhang framställdes oberoende och nationell självständighet som otidsenliga och skadliga för områdena i Afrika. Som Guy Mollet förklarade den 9 januari 1957: "Isolerade nationer kan inte längre hävda sig i världen. Vad skulle Algeriet kunna uppnå på egen hand? Å andra sidan, vilken framtid skulle det inte kunna ha inom den eurafrikanska gemenskapen som nu tar form?" "I stället för ett dödsdömt oberoende och nationellt självbestämmande", avslutade Mollet, "har ömsesidigt beroende blivit regel." (HAEU, EN-2736).

I detta sammanhang kan EEGs eurafrikanska erbjudande också tolkas som en strategi att söndra och härska (Martin). De fördelar som påstods komma de afrikanska staterna till del genom en anslutning till EEG skulle på så sätt omintetgöra den panafriskans rörelsens attraktionskraft genom att dra till sig och belöna de västvänliga företrädarna och isolera de mest radikala och autonomiförespråkande ledarna, som Ghanas Kwame Nkrumah och Guineas Sékou Touré.

Nkrumah jämförde Romfördraget med Berlinkonferensen 1884–85. Om den sistnämnda innebar att kolonialismen erövrade Afrika, innebar EEG "nykolonialismens ankomst till Afrika" (Nkrumah, citerad i Martin 229). EEGs eurafrikanska anslutningsplan uppfattades som ett nytt arrangemang för "kollektiv kolonialism" – "starkare och farligare än de gamla skadliga krafter vi strävar efter att göra oss av med." (Nkrumah 12) Nkrumah och Touré såg EEGs eurafrikanska modell inte bara som en strategi för att omintetgöra nationellt oberoende i Afrika som sådant. Än viktigare var kanske att de såg det som ett avsiktligt försök att förhindra uppkomsten av varje form av oberoende afrikansk integration och regional utveckling, något som faktiskt hade börjat ta form redan under mellankrigstiden.

Med tanke på hur mycket som stod på spel i EEGs och Frankrikes eurafrikanska plan, tillsammans med det blandade mottagande den fick i Afrika, såg sig européerna tvingade att på det internationella planet göra allt för att övertyga och försäkra världen om den eurafrikanska integrationens stora förtjänster. Detta bekräftas av den omfattande medierapporte-

ringen som Eurafrika fick under andra hälften av 1950-talet.

Två veckor innan EEGs eurafrikanska överenskommelse skulle slutförhandlas redogjorde den franske utrikesministern Christian Pineau för Eurafrika-planerna inför FNs Generalförsamlings politiska utskott: "När hela Europa kommer till Afrika med sitt kapital och sin teknik, kommer den väldiga afrikanska världsdelen att bli en väsentlig faktor i världspolitiken." Han kopplade detta till krisen i Algeriet och varnade för att Algeriet skulle "falla offer för fanatism och genom sin fattigdom bli ett öppet mål för kommunism". Däremot, fortsatte han, skulle "ett deltagande i Eurafrika föra med sig välstånd och rikedom, med andra ord ett verkligt oberoende." (citerad i James)

När Frankrikes socialistiske premiärminister Guy Mollet i februari 1957 begav sig till USA efter att förhandlingarna om Romfördraget slutförts, gjorde han följande uttalande på en presskonferens i Washington: "Jag vill framhäva vikten av Europas enhet: den är nu ett faktum. För några dagar sedan undanröjde vi de sista hindren på dess väg, och nu föds en ännu bredare enhet: Eurafrika, en långtgående association där vi skall arbeta tillsammans för att främja framsteg, lycka och demokrati i Afrika." (HAEU, EN-2737)

SAMMANFATTNING

"Springer Afrika iväg från EEG?" Det var rubriken i tyska *Die Welt* den 2 juni 1960. Tidningen varnade för att afrikanskt oberoende skulle destabilisera EEGs hela afrikanska anslutningsprojekt. När 18 oberoende afrikanska stater 1963 beslöt att underteckna Yaoundékonventionen med EEG, skingrades dock oron. I mitten av 1970-talet hade de flesta afrikanska stater valt att ansluta sig till Yaoundékonventionens efterföljare, Lomékonventionen, vilken idag ersatts av Cotonouöverenskommelsen. *Die Welt* hade dock rätt så till vida att hela Romfördraget byggde på antagandet att områdena i Afrika skulle förbli beroende av Europa för överskådlig framtid.

Även om det nykoloniala beroende som kom att präglade förhållandet mellan EU och många afrikanska stater efter den formella självständigheten på 1960-talet stämde väl med en del av de eurafrikanska målsättningarna (Martin; Shaw), så innebar självständigheten på det hela taget ändå att

1950-talets målsättningar kom på skam. Det kan ha berott på att Eurafrika helt enkelt förutsatte en direkt kolonial kontroll över större delen av Afrika. Eller med andra ord, Eurafrika var begreppsmässigt avhängigt en idé om civilisatorisk hierarki och byggde rent politiskt på att förhindra att Afrika skulle företrädas av afrikaner. Den eurafrikanska anslutningspolitiken på 1950-talet var alltså inte anpassad ens för de blygsamma former av afrikanskt deltagande och inflytande som avkoloniseringen medförde.

Medan de afrikanska staternas formella självständighet sammanföll med Afrikas förvandling till ett slagfält i det kalla kriget på 1960-talet, så ointetgjorde detta också utsikterna för Västeuropa att bli en någorlunda oberoende tredje kraft i den globala geopolitiken. Mot bakgrund av att Eurafrika på så många sätt var liktydigt med Europas strävan att bli en tredje supermakt, kan Afrikas införlivande i kalla kriget också förklara Eurafrikas borttynande under 1960-talet.

Studiet av Eurafrikas uppgång och fall under efterkrigstiden blir därför också en studie av hur det kalla krigets logik och ideologi kom att dominera den internationella geopolitiken. Men det ändrar inte det faktum att Eurafrika var en avgörande faktor för den europeiska integrationen.

Mycket tyder på att EU:s ursprung inte kan skiljas från en hårdnackad vilja att på europeisk nivå bevara och förlänga kolonisystemet, och att detta satt sin prägel på relationerna mellan EU och Afrika sedan dess. Vi vet alla att den ojämlikhet som fortfarande präglar förhållandet mellan Europa och Afrika har en historia; men det är inte många som har undersökt vilken roll som EU – och den europeiska integrationen mer allmänt – har spelat i den.

Det är inte heller svårt att se hur gårdagens mönster går igen även i dagens politik. De senaste tio åren har Europeiska unionen visat Afrika ett förnyat och snabbt ökande intresse. I december 2007 bildades ett nytt "Strategiskt partnerskap" mellan EU och Afrika. Som det heter i Lissabondeklarationen: "Vi har kommit samman i medvetandet om lärdomarna och erfarenheterna från det förflutna och även i förvissning om att vår gemensamma framtid kräver ett djärvt tillvägagångssätt, något som gör att vi kan möta kraven från vår globaliserade värld med tillförsikt." "I global skala", fortsätter förklaringen, "har vi i dag en ökad förståelse för vårt livsviktiga *ömsesidiga beroende* och är beslutna att samarbeta på den globala arenan om de viktigaste politiska utmaningarna i vår tid, som

energi och klimatförändringar, migration och genusfrågor." Under sådana förutsättningar presenterades det nya partnerskapet Afrika-EU som ett "partnerskap mellan likvärdiga parter", som föresatt sig att eliminera "den traditionella mottagar-givar-relationen" mellan de båda kontinenterna (Lisbon Declaration).

I sitt tal vid universitetet i Dakar i Senegal ett par månader före undertecknandet av Lissabondeklarationen gjorde Frankrikes president Nicolas Sarkozy ett lika djärvt uttalande: "Vad Frankrike vill med Afrika är gemensam utveckling, delad utveckling [...]. Vad Frankrike vill med Afrika är att förbereda skapandet av 'Eurafrika', ett stort gemensamt öde som väntar Europa och Afrika." (citerat i Flynn)

Det nya "partnerskapet" mellan EU och Afrika säger sig vilja gå längre än det mångåriga system för handel och bistånd som nu finns uttryckt i Cotonouavtalet (Yaoundé och Lomé's efterföljare). I dag betraktas Afrika som en oundgänglig "partner" i EU:s strävan efter ett antal viktiga mål: geopolitiska och säkerhetsfrågor (exempelvis om knappa strategiska råvaror, terrorism, "illegal invandring", människohandel, sjukdomsbekämpning och livsmedels- och energisäkerhet); ekonomiska problem (exempelvis råvaror och expanderande möjligheter till investeringar på Afrikas tillväxtmarknader); och demografiska bekymmer och arbetsmarknadsproblem (exempelvis arbetskraftsinvandring från Afrika till EU).

Med tanke på att *The Economist* rätt nyligen basunerade ut "Det Hopplösa Afrika" på sina ledarsidor är detta en dramatisk förändring ("Hopeless Africa"). I dag går det knappast en dag utan en nyhetsrapport som belyser de magnifika utsikterna för tillväxt och investeringar i Afrika, utsikter som naturligtvis förstärks av kontinentens till synes oändliga natur- och råvarutillgångar. På samma sätt går det knappast en dag utan en rapport om någon stor aktör som gör ett nytt drag i Afrika. "Kalla oss galna", sade ordföranden för den ryska investmentbanken Renaissance Capital, "men när vi ser på Afrika tror vi att detta kommer att vara den snabbast växande delen av världen [...] under de kommande 20 åren." ("Russian bank") Alla etablerade och framväxande världsmakter är i dag inblandade i en allt hårdare strid om Afrikas rikedomar. Forskare och globala medier menar till och med att vi bevittnar en "ny kapplöpning om Afrika" (Southall & Melber; "China's New Scramble"). Naturligtvis är EU:s ledare alltid snabba

att förneka detta. När de distanserar sig från andra stora aktörer – främst Kina, men även USA, Indien, Ryssland, Brasilien, Gulfstaterna och Japan – insisterar de i stället på att EU:s afrikanska engagemang styrs av ”ömsesidigt beroende” och engagemang i ett ömsesidigt fördelaktigt ”partnerskap mellan jämlikar” som ska främja utveckling, ekonomisk tillväxt, demokrati, mänskliga rättigheter, fred och välstånd på den afrikanska kontinenten.

Historien om Eurafrika hjälper oss att förstå den så kallade nya kapp-
löpningen om Afrika, hur den kunnat uppstå och vad som står på spel. För att kunna tänka teoretiskt om globalitet i dag är det grundläggande att veta hur det globala uppfattades i det förflutna, det vill säga i historisk tid. Eurafrika var en idé och ett geopolitiskt projekt som från 1920-talet och framåt ansåg att Europas framtida överlevnad, dess fortsatta existens i historien och dess makt att forma den globala historien, hängde på ett framgångsrikt samgående med Afrika. Det vill säga att Europa endast kunde resa sig från de båda världskrigen i form av Eurafrika. I dag, när det eurafrikanska projektet till stor del är bortglömt, visar innehållet i EU:s nuvarande politik gentemot sina afrikanska ”partner” att det fortfarande har ett inflytande under ytan; och det enda sättet att förstå de djupa strukturerna i de nuvarande förbindelserna mellan EU och Afrika är att väcka denna historia till liv.

Peo Hansen är professor i statsvetenskap vid Linköpings Universitet och verksam vid Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle, REMESO. Hans forskning fokuserar på EU:s historiska och samtida utveckling, med betoning på frågor om migration, politisk ekonomi och geopolitik. Han har skrivit *The Politics of European Citizenship* (Berghahn Books, 2011; samförfattad med Sandy Hager). Nyligen gav han tillsammans med Stefan Jonsson ut *Eurafrika: The Untold History of European Integration and Colonialism* (Bloomsbury, 2014).

Stefan Jonsson är professor vid Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle, REMESO, Linköpings Universitet. Han har skrivit om europeisk modernism och modernitet och om sambanden mellan politik och estetik utifrån marxistiska och postkoloniala perspektiv. Hans senaste böcker är *A Brief History of the Masses* 2008 och *Crowds and Democracy* 2013 (båda på Columbia UP) samt *Eurafrika: The Untold History of European Integration and Colonialism* 2014, skriven tillsammans med Peo Hansen. Han är också verksam som kritiker i Dagens Nyheter.

EUROPE'S PLANTATION?

The Place of Africa in the History of the EU

This essay describes the history of the *Eurafrican project* as it evolved from the Pan-European movement in the 1920s to its institutionalization in the European Economic Community (i.e. today's EU) in the late 1950s. By way of conclusion, the article also discusses how this history affects current relations between Africa and the EU. As shown in the article practically all of the visions, movements and concrete institutional arrangements working towards European integration during this period placed Africa's incorporation into the European enterprise as a central objective. European integration, it is argued, was thus inextricably bound up with a *Eurafrican project*. According to the geopolitical discourse on *Eurafrica* that became politically operative in the aftermath of World War II, a future European community presupposed the transformation of the strictly national colonial projects into a joint European colonization of Africa. Indeed, there is strong evidence to support that these ideas were instrumental in the actual, diplomatic and political constitution of the EU, or of Europe as a political subject. As the article shows, the history of *Eurafrica*, which is largely ignored in scholarship on the EU as well as in colonial studies, cannot be understood within a "continentalist" framework, but prompts a reconceptualization of the historical relation Africa and Europe.

Keywords: Pan-European organization, *Eurafrica*, European integration, EEC/EU, Rome Treaty negotiations, Africa, colonialism, decolonisation, geopolitics, postcoloniality

LITTERATUR

1. DOKUMENT FRÅN EUROPEISKA UNIONENS HISTORISKA
ARKIV, EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE, FLORENS.

EN-Emile Noël; EN.01-Activitiés européennes avant 1958; EN.01-04.01-Discours de Guy Mollet 1956-58:

EN-2736. 'Text of the French government's statement on Algeria issued by Premier Guy Mollet', 9 January 1957.

EN-2737. 'Statement given by French Premier Guy Mollet on his arrival at the Washington Airport', 25 February 1957.

EN-2737, 'Address by Mr. Guy Mollet, President of the Council of Ministers of the Republic of France before the Senate of the United States Washington', 27 February 1957.

2. TRYCKTA KÄLLOR

Ageron, Charles-Robert. "L'Idée d'Eurafrique et le débat colonial franco-allemand de l'entre-deux-guerres". *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 22 (juli-september 1975): 446-75.

Deschamps, Étienne. "Quelle Afrique pour une Europe unie? L'Idée d'Eurafrique à l'aube des années trentes". *Penser l'Europe à l'aube des années trentes: Quelques contributions belges*. Red. Michel Dumoulin. Bryssel: Éditions Nauwelaerts, 1995. 95-150.

Bitsch, Marie-Thérèse och Gérard Bossuat, red. *L'Europe unie et l'Afrique: de l'idée d'eurafrique à la convention de Lomé I*. Brussels: Bruylant, 2005.

Bossuat, Gérard. *L'Europe des français 1943-1959: La IVe république aux sources de l'Europe communautaire*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1997.

"China's New Scramble for Africa. Beijing's trade with the continent is good for both sides". Ledare. *Financial Times*, 26 augusti 2010.

Connelly, Matthew. "Taking Off the Cold war Lens: Visions of North-South Conflict during the Algerian War for Independence". *American Historical Review* 105: 3 (2000): 739-69.

Coudenhove-Kalergi, Richard. *Paneuropa* (1923). Wien & Leipzig: Paneuropa-Verlag, andra uppl. 1926.

Coudenhove-Kalergi, Richard. "Afrika". *Paneuropa* 5: 2 (1929): 3-18.

Coudenhove-Kalergi, Richard. "Entwurf für einen Paneuropäischen Pakt". *Paneuropa* 6: 5 (1930): 149-165.

Council of Europe, (CE). *The Strasbourg Plan*, Strasbourg: Secretariat-General Council of Europe, 1952.

Deighton, Anne. "Entente Neo-Coloniale?: Ernest Bevin and the Proposals for Anglo-French Third World Power, 1945-1949". *Diplomacy and Statecraft* 17 (2006): 835-52.

Destrée, Jules. "L'Afrique, colonie européenne". *Pour en finir avec la guerre*. Bryssel: Eg-lantine, 1931.

European Union. "Declaration of 9 May 1950". Europa (official website of the European Union). http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_en.htm.

"Russian bank nears brokerages deals in push to dominate Africa". *Financial Times*. 30 mars 2010.

Flynn, D. "Sarkozy proposes 'Eurafrica' partnership on tour". Reuters, 26 juli 2007. www.reuters.com/article/idUSL26102356?sp=true&view=sphere

Girault, René. "Les indépendances des pays d'Afrique noire dans les relations internationales". *L'Afrique noire française: L'heure des indépendances*. Red. Charles-Robert Ageron och Marc Michel. Paris: CNRS Éditions, 2010.

Guernier, Eugene L. *L'Afrique: Champ d'expansion de l'Europe*. Paris: Armand Colin, 1933.

- Guillen, Pierre (1992) "Europe as a Cure of French Impotence? The Guy Mollet Government and the Negotiation of the Treaties of Rome". *Power in Europe? II: Great Britain, France, Germany and Italy and the Origins of the EEC 1952-1957*. Red. Ennio Di Nolfo. Berlin: Walter de Gruyter. 505-16.
- Hansen, Peo och Stefan Jonsson. "Bringing Africa as a 'Dowry To Europe': European Integration and the Eurafrican Project, 1920-1960". *Interventions: Journal of Postcolonial Studies* 13 (2011): 443-463.
- Hansen, Peo och Stefan Jonsson. "Another Colonialism: Africa in the History of European Integration". *Journal of Historical Sociology*, vol. 26, no. 3 (2014): 442-461.
- Hansen, Peo och Stefan Jonsson. *Eurafrica: The Untold History of European Integration and Colonialism*. London: Bloomsbury, 2014.
- Heywood, Robert W. "West European Community and the Eurafrica Concept in the 1950s", *Journal of European Integration* 4: 2 (1981): 199-210.
- Hick, Alan. "The 'European Movement'". *Documents on the History of European Integration*. Vol. 4. Red. Walter Lipgens. Berlin: Walter de Gruyter, 1991. 319-435.
- Hick, Alan. "The European Union of Federalists". *Documents on the History of European Integration*. Vol. 4. Red. Walter Lipgens. Berlin: Walter de Gruyter, 8-111.
- Himpele, Ferdinand. "Läuft Afrika der EWG davon?". *Die Welt*, 2 juni 1960.
- Hoffman, Michael L. "World Liberals See a United Europe As the Best Answer to Nasser's Moves". *The New York Times*, 14 september 1956.
- "Hopeless Africa". *The Economist*. Leaders. 11 maj 2000.
- James, Michael. "France Proposes New Plan to Link Africa to Europe". *The New York Times*, 5 februari 1957.
- Kent, John. *The Internationalization of Colonialism: Britain, France, and Black Africa, 1939-1956*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Kyle, Keith (2003) *Suez: Britain's End of Empire in the Middle East*, London: I. B. Tauris.
- Laurent, Pierre-Henri (1972) "The Diplomacy of the Rome Treaty, 1956-57". *Journal of Contemporary History* 7: ¾ (1972): 209-20.
- Lisbon Declaration – EU Africa Summit, Lissabon, 8-9 december 2007. www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/eas2007_lisbon_declaration_en.pdf
- "M. Mollet Pleads for Europe". *The Economist*. 26 januari 1957.
- Marjolin, Robert. *Architect of European Unity: Memoirs 1911-1986*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1989.
- Martin, Guy. "Africa and the Ideology of Eurafrica: Neo-Colonialism or Pan-Africanism?". *The Journal of Modern African Studies* 20: 2(1982): 221-38.
- Metzger, Chantal. "L'Allemagne et l'Eurafrrique". *L'Europe Unie et l'Afrique: De l'idée d'Eurafrrique en la convention de Lomé I*. Red. Marie-Thérèse Bitsch och Gerard Bossuat. Bryssel: Bruylant, 2005.
- Migani, Giua. *La France et l'Afrique sub-saharienne, 1957-1963: Histoire d'une décolonisation entre idéaux eurafricains et politique de puissance*. Bryssel: Peter Lang, 2008.
- Montarsolo, Yves. "Albert Sarraut et l'idée d'Eurafrrique". *L'Europe unie et l'Afrique: de l'idée d'eurafrrique à la convention de Lomé I*. Red. Marie-Thérèse Bitsch och Gérard Bossuat, Brussels: Bruylant, 2005. 77-95.

- Montarsolo, Yves. *L'Eurafrrique – contrepoint de l'idée d'Europe: Le cas français de la fin de la deuxième guerre Mondiale aux négociations des Traités de Rome*. Aix-en-Provence: Publications de l'Université de Provence, 2010.
- Muller, Karis. "The Birth and Death of Eurafrika", *International Journal of Francophone Studies* 3: 1 (2000): 4-17.
- Migani, Guia. *La France et L'Afrique sub-saharienne, 1957-1963: Histoire d'une décolonisation entre idéaux eurafricains et politique de puissance*. Brussels: Peter Lang, 2008.
- "Note sur le développement du continent africain en liaison avec la réalisation du pool européen de l'acier et du charbon", 15/20 juni 1950. *Histoire de l'idée européenne au premier XXe siècle à travers les textes*. Red. Bernard Bruneteau. Paris: Armand Colin, 2006. 252-5.
- Nkrumah, Kwame. *Address to the Nationalists' Conference, June 4, 1962*. Accra: Ingen uppgift om utgivare, 1962.
- OEEC (Organisation for European Economic Co-operation). *Investments in Overseas territories in Africa, South of the Sahara*, Paris: OEEC, 1951.
- Orsini di Camerota, P. A. *Eurafrika: L'Africa per l'Europa, l'Europa per l'Africa*. Rom: Paolo Cremonese, 1934.
- Palayret, Jean-Marie. "Les mouvements proeuropéens et la question de l'Eurafrrique, du Congrès de La Haye à la Convention de Yaoundé (1948-1963)". *L'Europe unie et l'Afrique: de l'idée d'eurafrique à la convention de Lomé I*. Red. Marie-Thérèse Bitsch och Gérard Bossuat. Brussels: Bruylant, 2005. 185-229.
- Pineau, Christian. *1956/Suez*. Paris: Editions Robert Laffont, 1976.
- Sarraut, Albert. *Grandeur et servitudes coloniales (1931)*. Ny uppl. Paris: L'Harmattan, 2011.
- Schwartz, Hans-Peter. *Konrad Adenauer: A German Politician and Statesman in a Period of War, Revolution and Reconstruction*. 2 vol. Oxford: Berghahn Books, 1995-1997.
- Southall, Roger och Henning Melber, red. *A New Scramble for Africa? Imperialism, Investment and Development*. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press, 2009.
- Sörgel, Herman. *Atlantropa*. München: Piloty & Loehle; Zurich: Fretz & Wasmuth, 1932.
- Treaty establishing the European Economic Community (1957) Rome, 25 March.
- Valois, Georges. *L'Afrique, chantier de l'Europe*. Cahiers bleues, nr 111. Paris: Librairie Valois, 1931.
- Zintgraf, Alfred. "Die Besiedlungsfähigkeit Afrikas". *Paneuropa* 5: 10 (1929): 24-36.